

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра релігієзнавства

ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЯ ТА МЕДИЦИНА В СУЧАСНУ ДОБУ

матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2025 р.

УДК 2+61] (062)

Р 36

Філософія, релігія та медицина в сучасну добу: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького). – К.: НМУ ім. О. О. Богомольця, ПП “Видавництво “Фенікс””, 2025. – 332 с.

ISBN 978-617-8310-48-6

Редакційна колегія:

Кучин Юрій Леонідович – ректор НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Науменко Олександр Миколайович – перший проректор з науково-педагогічної роботи та післядипломної освіти НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Земсков Сергій Володимирович – проректор з наукової роботи та інновацій НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Скрипник Рімма Леонідівна – проректор з науково-педагогічної роботи, міжнародних зв'язків та європейської інтеграції НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Саган Олександр Назарович – завідувач Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, професор.

Відповідальні редактори:

Васильєва Ірина Василівна – завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Шевченко Сергій Леонідович – професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця.

Рецензенти:

Гаврилюк Тетяна Вікторівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, права та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Сторожук Світлана Володимирівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри української філософії та культури Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Затверджено до друку Вченою радою Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (протокол № 10 від 19 червня 2025 р.)

ISBN 978-617-8310-48-6

© НМУ ім. О. О. Богомольця, 2025

Сокол П. В.,
НМУ імені О. О. Богомольця,
pavlo12sokol@gmail.com

Науковий керівник:
д. філос. н., проф. Шевченко С. Л.,
професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини
НМУ імені О. О. Богомольця

ПОСМЕРТНЕ ДОНОРСТВО: БІОЕТИЧНІ ТА РЕЛІГІЙНІ АСПЕКТИ

Значний та раптовий розвиток біотехнологій в світі за останні декілька десятиків років зумовлює необхідність наукових досліджень не лише в сфері медицини, а й розгляду такої проблематики у філософській, етичній та соціальній площині. З одного боку, біотехнологічні досягнення дозволяють покращити стан здоров'я людини та врятувати і продовжити її життя, а з іншого, все більш актуальним постає питання щодо меж втручання в людський організм, в тому числі з естетичних міркувань, наприклад, пересадка обличчя з метою зміни зовнішності.

Трансплантація клітин, тканин чи органів не є новою ідеєю в сфері медицини, технічно це вже давно впроваджується в життя. Так, вперше вдало було проведено операцію з пересадки органів ще у 1954 році у місті Бостон, де хлопчик отримав донорський орган – нирку від свого брата близнюка. В Україні у 2000-х роках також розпочали процес трансплантації органів, але лише від живих осіб з кола родини. Можливість посмертного донорства виникла з моменту прийняття Закону України “Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини” від 2018 року [1]. Проте, не зважаючи на швидкість впровадження такого біотехнологічного процесу, доволі часто виникає питання про цілісність організму задля можливості воскресіння тіла в майбутньому. Наголошується на актуальності даного питання, насамперед, в релігійному середовищі.

Питання єдності душі та тіла ще із стародавніх часів викликало низку суперечностей. Так, у Стародавній Греції існувало поняття про дуалістичність людини, тобто відокремленість душі від тіла. Після смерті, вважали греки, душа повинна визволитися від тіла та переходити у інші світи, тобто вони не припускали можливості воскресіння тіла людини. Подібна ідея була широко поширена серед язичників, особливо еллінів, які стверджували, що момент смерті назавжди розділяє душу та тіло.

З початку поширення християнства виникає “вчення про воскресіння тіл і про життя у вічності після воскресіння цілої людини – з душею й тілом” [2]. У 17 розділі Діяння апостолів викладено слова святого Павла у промові в Ареопазі, що настане день, коли Бог буде судити світ по справедливості через Чоловіка, якого Він призначив та воскресив із мертвих.

“Про те, яке конкретно буде воскресле тіло і як воно, померле й поховане, знову збереться в певну єдність, – слушно наголошує Балог П., – замислювалися численні Отці Церкви, і відповіді їхні були різні. У цьому

випадку досить доречною є думка Петра Балога, що “ми не спроможні до кінця уявити, які саме будуть наші тіла після воскресіння, можемо лише загальними термінами описати їх. Це перевищує наше теперішнє розуміння, а отже, становить предмет віри. Тому наприкінці Символу віри і сказано: “Очікуємо воскресіння мертвих і життя майбутнього віку” [2, с. 6].

Релігійний аспект посмертного донорства проявляється у розкритті морального питання, а саме – ставлення церкви до трансплантації органів та необхідності цілісності тіла для його воскресіння.

Ще з часів існування конфуціанства питання можливого донорства було актуальним. В основі такого вчення була ідея, що “тіло людини вважається недоторканим, оскільки воно належить всій лінії – і пращурам, і нащадкам. Це створює перепони навіть для реципієнтів. В Китаї, де конфуціанство є найбільш поширеним, в деяких містах існують центри трансплантації, але там, використовуються органи, які отримуються у злочинців, засуджених до смерті. Згоду родичів в схожих випадках вдається отримати тільки тому, що вони вважають забір органів, ніби справедливою компенсацією за зло, яке їх родич (злочинець), причинив суспільству” [3, с. 419].

Сучасні релігії мають схожу позицію у аналізованому питанні та здебільшого позитивно налаштовані до донорства заради спасіння життя людини. Проте, кожна з них має свої умови та правила.

Так, у мусульманських країнах, у яких поширений іслам “трансплантація дозволена, якщо вона здійснюється в межах, визначених шариатом і відповідає наступним правилам: донор повинен бути в здоровому глузді, дорослим – не молодше 21 року; він повинен бути донором за своїм бажанням, а не за примусом. Орган, який при цьому вилучається у людини, не повинен бути таким, від якого залежить її здоров'я або життя. Що стосується померлого донора, то, по-перше, за життя необхідно отримати від нього дозвіл. Якщо ж згоду потенційного донора не було отримано, то як виняток для порятунку життя іншої людини можуть дати згоду його найближчі родичі, які уповноважені приймати таке рішення від його імені. Але це стосується тієї ситуації, коли питання вилучення органу актуальне в конкретний момент: є людина, якій для порятунку життя необхідна термінова пересадка. Трансплантація статевих органів у ісламі заборонена” [4].

Буддизм не підтримує необхідності трансплантації органів від померлого донора, згідно даного вчення реципієнт може отримати орган лише від живої людини, та за умови, що дана особа не отримає жодної винагороди [5]. Тобто, основою є виважене рішення особи, без жодного комерційного аспекту.

Християнські конфесії сприймають добровільне донорство як прояв найбільшої любові та наявність найвищих моральних і духовних якостей, а також одногласно схилиються до думки, що людина яка віддає свої анатомічні матеріали не матиме жодних перешкод для воскресіння її тіла після приходу Сина Божого. Підтвердженням цього є слова з Євангелії від Іоанна 15:13 “Немає більшої любові, коли людина своє життя покладе за друга”.

Українська греко-католицька церква тлумачить можливість пересадки органів як самопожертву, розглядаючи можливість лише дарування органів, тобто продаж чи торгівля анатомічним матеріалом є абсолютно

неприпустимою. Щодо трансплантації від померлого донора Святослав Шевчук зазначає, що “людський організм – єдине ціле і якщо помирає людина, то передусім помирає її мозок. Тому важливо законодавчо закріпити правила, що будуть регулювати алгоритм забору органів у померлих донорів. До того ж, глава церкви наголосив, що абсолютно неприпустимим є пересадка органів, які належать до репродуктивної сфери особи чи є залозами внутрішньої секреції, тобто залози, які виділяють гормони. Бо така пересадка спричиняє зміну особистості пацієнта” [6].

Римо-Католицька церква говорить про донорство у офіційних документах. Зокрема Балог П. зазначає: “II Ватиканський Собор підтримує цю ідею, головне, щоб не було зловживань, а отже повага до життя іншої людини, при чому ця пошана повинна бути по відношенню до людини від її зачаття до природної смерті. Ще перед II Ватиканським Собором Папа Пій XII говорив, що людина має право розпорядитися своїм тілом для “шляхетних цілей”, в тому ж, щоб допомогти хворим і страждаючим. Папа Йоган Павло II називав донорство органів проявом “культури життя”, “найвищим виразом любові ближнього”, і порівнював донорів до Христа, який життя своє пожертвував за людей, а відновлення органів у хворого метафорично порівнював до Воскресіння Христа” [7].

Ставлення Православної церкви є ідентичним викладеному вище. Проте, суворо засуджується трансплантація, яка може становити небезпеку для ідентичності реципієнта, порушуючи його унікальність як особи та представника роду. Також варто зауважити, що не існує відмінностей між прижиттєвим та посмертним донорством, усі умови для цього є однаковими.

Що стосується біоетичного аспекту обраної тематики, то в даному випадку, мається на увазі низка медичних, правових та етичних передумов, які є необхідними для реалізації посмертного донорства.

По-перше, “донором може стати повнолітня особа, яка за життя дала письмову згоду стати донором після смерті. Якщо людина не залишила згоди, її органи можуть врятувати декілька життів за рішенням родичів, а в разі їх відсутності – за рішенням особи, яка взяла на себе зобов’язання поховати померлого. Якщо донором після смерті є дитина, то згоду мають надати батьки, або офіційні опікуни”.

По-друге, вилученню підлягають “лише ті органи, які було дозволено вилучати або померлою особою за життя, або родичами, що прямо відображено у відповідній заяві”.

По-третє, “якщо особа ні за яких обставин не бажає допомогти врятувати чийсь життя після своєї смерті, вона може зробити заяву про незгоду бути донором після смерті”.

По-четверте, “посмертна жертва органу (органів) може відбутись лише після констатації смерті мозку, тобто повного та незворотного припинення всіх функцій головного мозку (у тому числі стовбура головного мозку), які реєструються при працюючому серці, та примусовій вентиляції легень. Після встановлення констатації такої смерті – повернутися до життя неможливо” [8].

Отже, за умови дотримання усіх біоетичних аспектів посмертного донорства, моральна значимість вчинку людини, яка за життя дає згоду

на пересадку анатомічних матеріалів повинна оцінюватися з точки зору сутності самого вчинку, свідомості та добровільності. Тобто, наявність високоморального наміру порятунку життя інших людей є проявом також і гідних релігійних чеснот. Натомість, якщо буде переважати бажання отримання оплати за такий вчинок чи дія заради похвали, потіхи самолюбства, це все знецінить намір людини. Жодного примусу чи схиляння особи до вказаних дій також бути не може, кожна людина повинна бути автором такого вчинку. Водночас держава на інституційному рівні має організовувати просвітницьку та інформаційну діяльність у даній сфері аби уникнути забобонів та упередженого ставлення до таких практик серед її громадян, дбаючи про прогрес в сфері трансплантації та формуючи культуру донорства в Україні.

Література:

1. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 17.05.2018 р. № 2427-VIII. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text>
2. Балог, П. (2019), “Душа і тіло для вічного життя”, *Verbum*, № 51, с. 1-6. – URL: <https://www.verbum.com.ua/vpdfg-pdf-generator/?postId=2996>
3. Пішта В. І. (2018), “Трансплантація органів та інших анатомічних матеріалів людині: релігійно-етичний аспект”, *Закарпатські правові читання. Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції*, С. 417-422.
4. Ісламігов, С. (2015), “Порятунок життя в ісламі – це одна із найбільших цінностей”. – URL: <https://islam.in.ua/ua/analiz/ismagilov-poryatunok-zhittya-v-islami-ce-odna-z-naybilshih-cinnostey>
5. Стрикалюк, Б. (2018), “Біоетика в буддизмі”. – URL: <https://tureligious.com.ua/bioetyka-v-buddyzmi>
6. “Глава УГКЦ назвав допустимі морально-етичні види трансплантації” (2017), *Інформаційний ресурс Української Греко-Католицької Церкви*. – URL: https://archives.ugcc.ua/video/glava_ugks_nazvav_dopustim%D1%96_moralnoetichn%D1%96_vidi_transplantats%D1%96i_81097.html
7. Балог, П. (2017), “Трансплантація органів з точки зору церкви”. – URL: https://risu.ua/transplantaciya-organiv-z-tochki-zoru-cerkvi_n107842
8. Тарасюк І. О. Цивільні правовідносини у сфері трансплантації гемопоетичних стовбурових клітин людини за законодавством України / Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 “Право”. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харків, 2024. – 205 с.